

# Anmeldelser

## **Kurt Klaudi Klausen og Per Selle (red.) Frivillig organisering i Norden**

København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, pp. 376, 414,-kr.

Dette samleværk præsenterer en række resultater fra nyere forskning i Norden om de såkaldt frivillige organisationer. Men vi bliver ikke præsenteret for et overbliksbillede over situationen i de nordiske lande. Til deres rådighed har redaktørerne haft forskellige bidrag fra en nordisk kongres i statskundskab, men ud af bogens i alt 15 bidrag stammer kun 1 fra Sverige og 2 fra Finland! Der er således i hovedsagen tale om glimt af forskningen i Danmark og Norge. Perspektiverne lader sig utvivlsomt også anvende på de to andre lande, men materialet gør det vanskeligt at drage konklusioner for de nordiske velfærdsstater som samlet landegruppe. Det er ganske vist et plus, at visse af artiklerne har et komparativt sigte og inddrager flere nordiske lande, men når en af ambitionerne ligefrem er at afklare, hvorvidt de nordiske lande fremstår som en model, burde den geografiske bredde være bedre sikret.

Det overordnede problemfelt er, hvorvidt de frivillige organisationer evner at påtage sig en række velfærdsstatslige opgaver – for deres medlemmer samt større eller mindre udsnit af samfundet – og derved kan fungere som et alternativ til styringsmekanismer som stat og marked. Bogens svar på dette spørgsmål er i hovedsagen bekræftende. Der argumenteres således for, at bestemte træk i samfundsudviklingen har aktualiseret behovet for at henlægge løsninger til denne »tredje sektor«. Kilderne til denne renæssance eller nyaktivering af de frivillige organisationer er mange, men skal findes såvel i den offentlige som i den private sektor. Det offentlige har op gennem det sidste tiår vist sig ude

af stand til at løse en række samfundsmæssige problemer, og samtidig har markedsmekanismerne heller ikke været driftsikre. Derudover har de frivillige organisationer været i stand til på mere professionel vis at tilbyde sig som relevante alternativer, men det understreges samtidig, at deres virke ofte finder sted indenfor politisk fastsatte rammer, ligesom de baserer sig på forskellige former for offentlige ressourcer.

De frivillige organisationer opererer gerne sektorvis, og der leveres bidrag fra flere forskellige sektorer til at belyse det centrale problemfelt. Social- og sundhedssektorerne, undervisningsområdet, kooperationen, kulturen og idrætten samt u-landsbistanden undersøges, ligesom spørgsmålet behandles på forskellige statslige niveauer. Et enkelt bidrag tager også fagbevægelsen op.

Til at sætte disse bidrag ind i en bredere sammenhæng gives i det indledende kapitel (af redaktørerne) en udmærket introduktion til emnet. Der peges her på de endnu svage og ikke så systematiserede forskningstraditioner i Norden, der interessant nok står noget i modsætning til den mere veludviklede praksis for frivillig organisering. Den første historisk orienterede blok i bogen er vel den mest interessante og godtgør, at der faktisk findes ganske rige traditioner i de nordiske lande, uden at de dermed bliver fortolket ind i en idyllisk sammenhæng. Grundtonen er, at det ikke er urimeligt at tale om nordiske træk, og der er dermed foretaget et afsæt til komparative studier af en større skala.

Men også andre end de mere historisk orienterede studier udenfor denne blok vækker interesse. Her kan som et enkelt eksempel nævnes Odd Inge Steens artikel om bistandsorganisationer, hvor deres selvstændighed vis-à-vis staten problematis-



seres. Her fremgår det dog også, at de frivillige organisationer som organisationstype kan være vanskelige at håndtere. Således figurerer vores egen DANIDA som en sådan, mens selvom der kan peges på elementer af frivillighed i dette tilfælde, er spørgsmålet, om det ikke ville være mere rimeligt at kategorisere organisationen som en statslig myndighed. Dette kræver altså, at der arbejdes videre med at udvikle et begreb som »frivillige organisationer«.

I antologien er valgt en ganske bestemt tilgang til forståelse af denne organisationstype, nemlig deres rolle i velfærdsstaten. Andre perspektiver kunne med fordel være valgt eller ihvertfald være forsøgt kombineret med dette. I indledningskapitlet udsendes de valgte organisationer således fra de egentlige interesseorganisationer, der deltager i og aktivt forsøger at påvirke den politiske beslutningsproces og fordelingen af goderne i samfundet. Det trænges desværre mere eller mindre i baggrunden, at en række frivillige organisationer netop også forsøger at virke politisk og derfor med fordel tillige må betragtes udfra et politologisk perspektiv, og de dér eksisterende teoridannelser. Under tiden kan det netop være nødvendigt at påtage sig denne mere direkte politiske rolle for at sikre sig opgavevaretagelsen indenfor en given sektor eller problemområde. På denne måde ville det være mere korrekt, at se organisationerne som relevante problemløsere i et velfærdsstatsligt perspektiv, hvis man samtidig inddrog det mere politiske orienterede interessegruppespektiv – der med variationer fra organisation til organisation – kunne spille en rolle. Dette udelukker ingenlunde, at det her valgte perspektiv kan og må opdyrkes yderligere, men det kunne vinde ved at blive integreret i en bredere forskning omkring organisationer.

Karsten Ronit, lic.scient.adm.  
Ålborg Universitet & Københavns Universitet

**Christensen, Søren og Molin, Jan (red.):  
I den gode sags tjeneste – frivillige  
organisationer i Danmark**

København 1995, 278 sider, 287 kr. Handels-  
højskolens Forlag (Distribution: Munksgaard)

Frivillige organisationer er i søgelyset i disse år.  
Først og fremmest fordi de tydeligvis løser vigtige

opgaver i samfundet, og fordi der politisk satses på yderligere at øge deres rolle. Det gør der formentlig af flere grunde: det frivillige arbejde passer ind i tidens fokus på moral og ansvar, det erkendes, at frivillige organisationer løser visse opgaver bedst, og – mere pragmatisk – det kan måske aflaste de offentlige finanser.

Den foreliggende bog er en glimrende bog, der er svær at komme udenom, hvis man professionelt arbejder med eller i en frivillig organisation. Den giver et bredt og nuanceret billede af frivillige organisationer i dag, og den dokumenterer overbevisende, at de frivillige organisationer står i et vadeded med betydelige muligheder, men også med væsentlige risici. Det er ikke alle steder en let bog, men den vil alligevel kunne læses med udbytte af mange.

Bogen består af ialt 15 bidrag fra forfattere med tilknytning til og viden om de frivillige organisationer. De 15 bidrag er fordelt på 6 dele med hver deres tema: frivillige organisationer i Danmark, organiseringen af det frivillige arbejde, ledelse i frivillige organisationer, økonomi og værdier i det frivillige arbejde, demokratiets vilkår samt erfaringer og udviklingsmuligheder.

Efter den første, introducerende del, hvor de frivillige organisationers samfundsrolle ridses op, tages der i andet afsnit fat på organiseringen af det frivillige arbejde. Der gives en oversigt over frivillige organisationers aktører, økonomi og opgavetyper, og en beskrivelse af en typisk frivillig organisations opbygning, omgivelsesbetingelser og værdier. Det sidste både nutidigt og historisk. Der tegnes samlet et billede af, hvordan danske frivillige organisationer afspejler den nordiske velfærdsstats værdier og traditioner – og derved på centrale punkter adskiller sig fra tilsvarende organisationer i en række andre lande.

I tredje del drøftes de modsætningsfyldte betingelser for ledelse i frivillige organisationer. Fokus er på de vanskeligheder, der er forbundet med at afbalancere kravene fra en lang historisk tradition med folkelig deltagelse med moderne krav om effektivitet og professionalisme. En afbalancering, der måske kun er mulig gennem en dekolpling mellem den folkelige og den professionelle del af organisationen. Andre modsætningsfyldte udvik-



lingstræk findes i fjerde del, der handler om økonomien i frivillige organisationer. Der sættes spørgsmålstegn ved, om de stærkt forøgede tilskud til de frivillige set undet ét kun er af det gode. Eller om det også betyder et værdiskred i organisationerne, hvor de glider fra at have været overvejende selvstændige og selvfinansierende til at være overvejende afhængige og finansieret af det offentlige. I et andet, lidt provokatorisk, bidrag problematiseres hensigtsmæssigheden af bl.a. store indsamlinger, der bygger på mange frivillige indsamlere. Der argumenteres for, at der måske på andre måder kunne skaffes væsentligt flere midler med en mindre indsats.

Femte del handler om demokratiets vilkår, når organisationerne effektiviseres og professionaliseres. Et spørgsmål, der er særdeles centralt, bl.a. fordi netop foreningsdemokratiet historisk har spillet en afgørende rolle for de frivillige som alternativ til offentlige eller private organisationer. I sjette del drøftes erfaringer og udviklingsmuligheder, herunder hvilke visioner og værdier der kan fastholde det nødvendige engagement i de frivillige organisationer.

Den centrale problemstilling, der går som en rød tråd gennem de enkelte indlæg i bogen, er det dilemma, som den typiske frivillige organisation i dag står overfor. Dilemmaet om, hvordan man forener et bredt folkeligt engagement, der gennem generationer har kendetegnet de frivillige organisationer, med en professionalisering, som i dag også er afgørende. Det er et dybt komplekst dilemma, som der ikke er nogen nemme løsninger på. En forudsætning for at komme videre er imidlertid en bred debat om de nye vilkår, og den giver bogen gode forudsætninger for at føre.

Bent Thaarup,  
projektmedarbejder ved projekt  
»Offentlig Sektor – Vilkår og Fremtid«,  
ekstern lektor ved Institut for Statskundskab,  
Københavns Universitet

## **Anders Lindbom: Medborgerskapet i välfärdsstaten. Föräldrainflytande i skandinavisk grundskola.**

Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1995. 248 sider.

Anders Lindboms afhandling tager fat på et meget spændende emne, nemlig forklaringer på institutionel forandring. Målet er frem for alt at argumentere for den institutionelle arvs betydning herfor. Til det formål tager Lindbom fat på spørgsmålet om hvorfor man i 1989/90 i Danmark vedtog at styrke forældreindflydelsen samtidig med, at man i Sverige vedtog at svække den, når de forvaltningspolitiske målsætninger i de to lande stort set var overensstemmende.

Der henvises normalt til en ud af to konkurrerende forklaringer som begrundelse for forskelle i holdningen til forældreindflydelse i Danmark og Sverige: en magt- og ressourceorienteret forklaring, der peger på arbejderbevægelsens varierende styrke i de to lande; og en diskursorienteret forklaring, der peger på forskelle i den politiske kultur afstedkommet af grundtvigianismens udbredelse i Danmark og dens mangel på samme i Sverige.

Lindbom sætter sig det mål at påvise, at disse forklaringer i værste fald er fejlagtige og i bedste fald utilstrækkelige for forklaringen af hvorfor der i 1989/90 træffes så forskellige beslutninger om forældreindflydelsen. Lindbom fremsætter den konkurrerende tese, at forklaringen skal findes i forskelle i den institutionelle arv i de to lande. Denne tese søges belyst gennem en yderst grundig komparativ analyse af folkeskolens institutionelle historie i Sverige og Danmark, suppleret med data fra Norge, der spiller rollen som kritisk case.

Analysen viser, at socialdemokratierne ikke som ventet ud fra den magtorienterede forklaring har været markante modstandere af forældreindflydelse. Faktisk har de ført en temmelig slingrende kurs i de tre lande. Analysen peger endvidere på, at grundtvigianismen ikke har spillet en særlig dominerende rolle i den danske politiske kultur. Langt mere belæg mener Lindbom at kunne finde for tesen om den institutionelle arvs betydning for forskellene i 1989/90 reformerne. Den institutionelle historie viser nemlig en klar »sporbundethed« i reformprocessen i de to lande. Mens hindringen for



institutionalisering af forældreindflydelse i Sverige kan ledes helt tilbage til institutionelle reformer fra 1920, så bliver grunden allerede gødet for øget forældreindflydelse i Danmark med 1933-reformen. Sporene delte sig altså allerede i begyndelsen af århundredet. Og har man først valgt spor, er det vanskeligt at skifte retning, fordi det er betydeligt lettere at ændre institutioner inkrementelt, end det er at etablere nye institutioner. Denne udlægning af institutionel forandring som inkrementel og sporbunden mener Lindbom at finde belæg for i den institutionelle historie om forældreindflydelse i den skandinaviske folkeskole. Det betyder imidlertid ikke, skynder Lindbom sig at understrege, at sporets retning ikke kan ændres. For institutionerne bestemmer ikke, som March og Olsen hævder det, hvad aktørerne tænker. For med March og Olsens henvisning til en »logic of appropriateness« som det konstituerende grundlag for institutionsdannelse, tenderer de til at udradere forestillingen om en rationelt handlende aktør. Det mener Lindbom er problematisk, fordi aktørhandlinger ikke automatisk kan udledes af institutioner. Aktørhandlinger er indlejret i men ikke bestemt af institutioner. Man behøver altså ikke at opgive forestillingen om den rationelle aktør, fordi man tilslutter sig det synspunkt at »institutions matter«. Afhandlingens konklusion er altså, at forklaringer på institutionel forandring frem for alt skal findes i den institutionelle arv, men at der er et vist spillerum for rationelt handlende aktører, når det gælder retningsgivningen af den sporbundne udvikling. Hvad dette så mere konkret betyder for mulighederne for udviklingen af medborgerskabet i skandinavien, som afhandlingen afslutningsvis berør, fremstår mindre klart.

Til afhandlingens ros må siges, at den med sit fundament i en betydelig empirisk forskningsindsats, yder et væsentligt bidrag til kortlægningen af den skandinaviske folkeskoles institutionelle historie. Der er ingen tvivl om, at den vil gøre vejen lettere for fremtidig forskning på området. Samtidig sætter afhandlingen fokus på et meget vigtigt og samfundsrelevant emne, nemlig forklaringer på institutionel forandring. Afhandlingens fortjeneste er i den forbindelse, at den tydeligt illustrerer, at institutioner gør en forskel, samtidig med at den gør opmærksom på forandringsprocessers meget komplekse karakter i spændingsfeltet mellem muligheder og intentioner.

Et væsentligt problem i afhandlingen er imidlertid, at den lægger meget vægt på den empiriske afprøvning af tesen om den institutionelle arvs betydning samtidig med, at denne tese tilsyneladende ikke lader sig falsificere. For med den samtidige fastholdelse af rationel aktør- og institutionelle sporforklaringer, ja så kan alt forklares. Et eksempel på den manglende mulighed for falsifikation er, når Lindbom forklarer et norsk sporskifte med, at det i den situation er den rationelle aktør, der kommer på banen. Problemerne med balanceringen mellem aktør- og institutionsbaserede forklaringstyper viser sig endvidere i de store vanskeligheder, som Lindbom har med at holde de tre forklaringstyper adskilt i analysen. Blandt andet har han store problemer med at holde den magt- og ressourcebaserede og den diskursive forklaringstype adskilt i diskussionen af betydningen af arbejderbevægelsens varierende styrke. Nogle gange analyseres holdningerne i Socialdemokratiet, mens der andre gange henvises til arbejderbevægelsens kamp for medarbejderindflydelse.

Efter min opfattelse stammer disse problemer i sidste ende fra anvendelsen af et alt for smalt institutionsbegreb, der sætter fokus på grænsen mellem den formelle institution på den ene side og holdninger og interesser på den anden side. Dermed overser Lindbom, at det afgørende ved en institution netop ikke er det formelle regelsæt, men den måde som disse formelle regler fortolkes på, der bestemmer sporets retning. Det betyder, at det er samspillet mellem formelle regler, holdninger og interesser og deres gensidige konstitution, der bør være i centrum for den institutionelle historieskrivning. Set det på denne måde er forklaringen på den sporfølge eller træghed, der givetvis er i institutionsdannelsen med Durkheims begreber, at den døde kultur til enhver tid sætter betingelserne for den levende kultur. Men det er klart, at en sådan tankegang kræver et opgør med forestillingen om eksistensen af en rationel aktør konstitueret uden for det social. Men det er efter min opfattelse også nødvendigt, hvis man vil forstå institutionel forandring.

Trods disse kritiske ord må Anders Lindboms afhandling betegnes som et stykke gedigent samfundsforskning. Jeg har derfor ingen problemer med at anbefale bogen til folk, der interesserer sig for forståelsen af institutionel forandring og i sær-



deleshed til dem, der interesserer sig for folkeskolen.

Eva Sørensen,  
Adjunkt, cand.scient.pol. og Ph.D., Institut for  
Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi,  
Roskilde Universitetscenter

**Jens Kragh: Mellem socialismens  
velsignelser og praktikable fremskridt**  
SF 1960-68, Odense, Odense Universitetsforlag,  
1995 (297 sider, ill., 250 kr.)

Titlen på denne fremstilling af Socialistisk Folkepartis udvikling, aktivitet og indflydelse i perioden fra 1960 til 1968 henviser til spørgsmålet om hvilken opgave et politisk parti som SF skulle stille sig i forhold til vælgerne: enten »at missionere socialismens velsignelser« som visioner for den langsigtede samfundsudvikling eller at tilbyde »helt praktikable fremskridt her og nu«, sådan som det formuleredes i partidebatten (jf s. 120-121). Her peges der således på det klassiske dilemma for socialistiske partier, som også SF blev stillet overfor, idet den grundlæggende målsætning, som var at erstatte privat ejendomsret til produktionsmidlerne med samfundseje og at udvide demokratiet med industrielt demokrati, ikke kunne realiseres inden for det parlamentariske system, som partiet samtidig ønskede at arbejde og opnå indflydelse indenfor. Bogen tager dog ikke den historiske tråd op ved at analysere, hvordan socialistiske partier tidligere har måttet håndtere dette dilemma mellem en målsætning, der kun kunne opnå tilslutning fra en mindre gruppe i samfundet, og midlerne til realisering af denne målsætning, som netop indebar tilslutning fra et befolkningsflertal. Og der er heller ingen diskussion af hvordan det generelt set skulle være muligt at undslippe et sådant dilemma, hverken dengang i 1960'erne eller nu i 1990'erne.

Den undersøgte periode afgrænses i stedet stramt til tidsrummet mellem folketingsvalgene den 22. november 1960 og den 23. januar 1968. SF, der blev stiftet 15. februar 1959, fik ved valget i november 1960 sin parlamentariske debut med 6,1% af stemmerne og 11 mandater i Folketinget. Efter valget i november 1966 udgjorde SF og Socialdemokratiet tilsammen et »arbejderflertal«, men efter partisplittelsen, der førte til dannelsen af Venstre-

socialisterne i december 1967, var SF ved valget i januar 1968 igen nede på 1960-niveauet rent stemme- og mandatmæssigt. I hele perioden fra 1960 til 1968 var det problematikken om »her og nu« der stod i centrum, altså spørgsmålet om hvordan partiet i samarbejde med Socialdemokratiet, der ikke (længere) ansås for at have socialistiske målsætninger, kunne opnå indflydelse og sætte sit præg på lovgivning mm. i Folketinget. Dermed er det centrale emne i bogen udviklingen i SF med hensyn til afvejning af visionerne om »socialismens velsignelser« i forhold til de »praktikable fremskridt«, SFs eller SF'eres konkrete adfærd i denne forbindelse samt konsekvenserne af denne partiaktivitet.

Jens Kragh argumenterer gennemgående for, at uenigheder om afvejningen af disse to hensyn ikke nødvendigvis er udtryk for ideologiske forskelle, men ofte drejer sig om forskellige opfattelser af hvilken strategi der er bedst egnet til opnåelse af målsætningen. Det blev i SF påpeget, at der var tale om en sammenhæng mellem de to hensyn: ved at medvirke til gennemførelse af »her-og-nu« politik ville man samtidig skabe bedre betingelser for en socialistisk samfundsomformning på længere sigt. Der var enighed om, at partiets position i Folketinget og blandt vælgerne skulle styrkes for at opnå politisk indflydelse, men der var uenighed om, hvorvidt dette bedst kunne opnås ved at være åben for forhandlinger og villig til at indgå kompromiser med andre partier, eller ved at fastholde SFs grundlæggende principper og fremstå som et alternativ til de øvrige partier. I løbet af perioden udviklede disse opfattelser sig til egentlige fraktioner i partiet, med »formandens gruppe« (Aksel Larsen, Morten Lange, Jens Maigård, Gert Petersen mfl.) på »højrefløj« og »oppositionen« (Willy Brauer, Kai Moltke, Erik Sigsgård, Preben Wilhjelm mfl.) på »venstrefløj«.

Ud fra en noget bastant anvendelse af Gunnar Sjöbloms analysemodel til studiet af partistrategier, strukturer bogen i 3 fyldige hovedkapitler med en gennemgang af SFs udvikling på hhv. den »interne«, den »udenomsparlamentariske« og den »parlamentariske arena«. I et ultrakort forudgående kapitel opridses den økonomiske, politiske og ideologiske udvikling i Danmark i perioden. I det omfangsrige kapitel om beslutningsprocesserne internt i SF øser Jens Kragh af materialet i først og fremmest



SFs arkiv på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv og i Gert Petersens arkiv samme sted. Jens Kragh har ikke opnået adgang til Aksel Larsens arkiv på Rigsarkivet, men formoder at det ikke er noget problem, da der i partiarkivet, pga. Aksel Larsens fremtrædende plads i SF, er fyldig dokumentation for hans gøren og laden. Jens Kragh undersøger de forskellige standpunkter og diskussionerne i SF om partiets politik og ideologi, om partistrukturen og valg til de vigtigste poster og om fraktionsdannelsen. Der er tale om en meget detaljeret gennemgang af diskussionerne i partiets styrende organer (hovedbestyrelsen, forretningsudvalget og folketingsgruppen) samt af hvordan de lokale partiforeninger stillede sig. Ud over arkivmaterialet bygger Jens Kragh på en række interviews han har foretaget med personer der stod centralt i periodens partiaktiviteter og begivenheder. I betragtning af at interviewene er foretaget op til 20 år efter begivenhederne er det dog påfaldende, at de ukritisk betragtes som kilder på linje med arkivmaterialet, der er samtidigt med begivenhederne. Den kildekritiske bemærkning om nogle af de involverede aktørers erindringer, nemlig at de »kan tages som udtryk for hvordan [aktørerne] ville have, at samtiden og eftertiden skulle se på de historiske begivenheder«, burde vel også gælde de anvendte interviews.

I kapitlet om SF på den »udenomsparlamentariske arena« redegøres der for partiets agitation over for vælgerne, dets aktivitet i forhold til interesseorganisationer og græsrodsbevægelser samt dets indflydelse på disse områder. På grundlag af gennemgang af et omfangsrigt offentliggjort materiale, bestående af først og fremmest ugebladet *SF* (senere *SF-bladet*), avisartikler mm., påpeger Jens Kragh således, at der i agitationen om den økonomiske politik sker en nedtoning af de socialistiske fremtidsvisioner til fordel for konkrete forslag om aktuelle forbedringer, og at der i debatten om forsvars- og udenrigspolitikken er tale om en nedtoning af kravet om afrustning til fordel for et krav om nedrustning. Også her argumenteres der for, at dette ikke er ensbetydende med ændringer i SFs principielle standpunkter, men forsøg på at maksimere partiets indflydelse ved at agitere for en mere »realistisk« politik på disse områder, og ved at fremstå som et parti der stræbte efter samarbejde og var villig til at indgå kompromiser med henblik på at opnå resultater. Jens Kragh vurderer, at SFs

indflydelse i fagbevægelsen og andre interesseorganisationer var beskeden, men at SF'ere var indflydelsesrige i græsrodsbevægelserne mod atomvåben, mod Vietnamkrigen, mod dansk medlemskab af EF, etc.

På den parlamentariske arena søgte SF at omsætte opbakningen fra vælgerne i konkret indflydelse på lovgivningsarbejdet, og i kapitlet der redegør for disse bestræbelser fremdrager Jens Kragh på grundlag af først og fremmest *Folketingsstidende* minutiøst SFs argumentation og stillingtagen til lovforslag og andre folketingsbeslutninger. En forudsætning for en sådan indflydelse var et samarbejde med Socialdemokratiet, og etableringen af et sådant samarbejde, eller i det mindste forhindringen af et fast samarbejde mellem Socialdemokratiet og partier til højre for Socialdemokratiet, var derfor SFs taktiske mål. Folketingsvalget i 1966, der resulterede i SFs fremgang til 21 mandater og opnåelsen af »arbejderflertallet« sammen med Socialdemokratiet, betød derfor en afgørende ændring i SFs politik, selvom der ikke blev tale om et regeringssamarbejde, men om et formaliseret samarbejde med jævnlige møder i et kontaktudvalg (»det røde kabinet«). Jens Kragh konstaterer, at konsekvensen af ønsket om samarbejde med Socialdemokratiet på en række områder var en bevægelse bort fra de principielle, socialistiske standpunkter i SF. SFs parlamentariske indflydelse blev markant større efter valget i 1966, mens den før da var beskeden, fordi partiet med enkelte undtagelser blev holdt uden for de politiske forlig, og fordi dets egne forslag i Folketinget oftest blev afvist. Men samarbejdet med Socialdemokratiet blev samtidig et nederlag for SF som parti, da den socialdemokratiske regerings forslag om indefrysning af en dyrtidsportion i december 1967 førte til SFs splittelse. Jens Kragh påpeger, at forudsætningen for det hidtidige sammenhold mellem de forskellige opfattelser i partiet var partiets hidtidige *mangel* på indflydelse, og synes dermed omvendt at konkludere, at det var den opståede mulighed for politisk, parlamentarisk indflydelse, der var årsag til partisplittelsen og dermed til den efterfølgende halvering af tilslutningen til SF og en reduktion af SFs betydning i årene der fulgte.

Skulle man trække konklusionen længere end forfatteren selv gør, kunne man sige, at det indledningsvis omtalte dilemma mellem »socialismens



velsignelser« og de »praktikable fremskridt« åbenbart er langt sværere at undslippe end SF selv forestillede sig. Og måske også sværere end SF eller andre partier med lignende målsætninger og strategi forestiller sig i dag? Dette spørgsmål giver Jens Kragh imidlertid ikke svar på, selvom den ene del af det angivne formål med bogen er at tilvejebringe et grundlag for komparative studier af politiske partiers adfærd. Bogen holder sig snævert til SF og til forhold i forbindelse med SF – dog inklusive SFs forhold til to andre partier: DKP og Socialdemokratiet – selvom analysen nogle steder oplagt kunne have vundet ved netop at være komparativ. Den anden del af det angivne formål, »at fremlægge ny og øget detailviden om SF i den nævnte periode«, er derimod til fulde opfyldt.

Uffe Jakobsen, forskningslektor, ph.d.  
Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

### **Per H. Hansen: På glidebanen til den bitre ende. Dansk bankvæsen i krise, 1920-33**

Odense Universitetsforlag 1996, 496s.

I løbet af perioden 1920-34 kom 81 danske banker i så store vanskeligheder, at banken blev rekonstrueret, måtte likvidere eller blev overtaget af en anden bank. Per H. Hansen har med sin disputats sat sig for at belyse bankkrisens forløb og årsagerne til banksammenbruddene. Endvidere behandler disputatsen Banktilsynets og Nationalbankens rolle i bankkrisen herunder Nationalbankens stilling som »lender of last resort«.

Per H. Hansen påviser i disputatsen, at bankkrisen i 1920'erne nok blev udløst af omslaget fra høj- til lavkonjunktur efter krigen, men krisens forløb blev påvirket af den internationale udvikling og 1920'ernes økonomiske politik. Dette er sådan set ikke et nyt synspunkt, men det er forfatterens store fortjeneste, at han forsøger at vise en sammenhæng mellem en række makroøkonomiske variable og indikatorer for bankkrisen, såsom udvikling i nettoindtjening, afskrivninger samt ændringer i bankernes ejerforhold i form af likvidationer, rekonstruktioner og overtagelser. Per H. Hansen konkluderer på baggrund af sin gennemgang, at bankkrisen kan opdeles i 3 faser. Den første fase indledes med prisfaldet i 1920, mens den anden indtrådte i

begyndelsen af 1924 med den pengepolitiske kontraktion i forbindelse med pariføringen. Endelig udpeges suspenderinger af guldindløseligheden i 1931 som starten på en tredje fase. Selv om det ville have været oplagt, kvantificeres sammenhænge ikke i bogen. Forfatterens begrundelse er, at en sådan fremgangsmåde ville udelukke en række vigtige institutionelle og bankinterne forhold. Forfatteren vælger i stedet at analysere bankkrisen ud fra en overordnet forklaringsramme, hvor sandsynligheden for at en bank kom i vanskeligheder afhæng af bankeksterne forhold, hvor de makroøkonomiske forhold indgår på linie med institutionelle forhold, som banklovgivning. Herudover inddrager forfatteren også en række interne forhold i banksektoren og viser, at variable som kvaliteten af bankledelsen og strukturelle forhold har haft en afgørende betydning for sammenbruddene. 45 ud af 75 sammenbrudte banker var således dårligt ledede ifølge Banktilsynet. Forfatteren påviser endvidere, at bankernes geografiske placering, virkemåde og konkurrenceforhold var afgørende for, om bankerne kom i vanskeligheder.

Afhandlingens andet hovedemne vedrører Nationalbankens stilling under bankkrisen. Her afviser Per H. Hansen, at banken slavisk fulgte Bagehot-reglen om kun at yde støtte til illikvide, men solvente banker. I starten af 1920'erne gik banken videre og støttede også insolvente banker med lån og ny egenkapital for at beskytte indskydernes midler og lokalsamfundenes økonomi. Med pariføringen ændrede banken imidlertid politik og indtog en væsentlig mere restriktiv holdning. Det dokumenteres således i bogen, at den overordnede pengepolitiske målsætning var afgørende for nationalbankens mulighed for og vilje til at virke som »lender of last resort«.

Disputatsen er særdeles velskrevet og den er på mange måder en vellykket syntese af økonomiske og historiske synspunkter. Bogen vil derfor utvivlsomt komme til at stå som et vigtigt arbejde, som økonomiske historikere i fremtiden vil anvende til analyser af mellemkrigstidens økonomisk politiske udvikling. Der er dog enkelte skønhedsfejl, som desværre hæmmer bogens anvendelighed noget. Generelt er disputatsen kendetegnet ved et meget omfattende noteapparat, hvor forfatteren omhyggeligt beskriver sine kilder. Derfor undrer det, at bogens appendix om likviderede, overtagne og



rekonstruerede banker er uden dokumentation. Specielt når der er en række uoverensstemmelser ikke blot mellem appendix og den tilsvarende oversigt hos Mordhorst (1968), men også mellem appendix og bogens tekst. 21 af disse uoverensstemmelserne kan måske siges at være ubetydelige, da de består i divergerende eller upræcise dateringer, og der er vel heller ingen, der lader sig lokke til at tro, at Landmandsbanken likvideredes 9. februar 1922. Det ville dog have været hensigtsmæssigt om forskellene var forklaret nærmere. Derimod er det afgjort en mangel, at forfatteren ikke giver en systematisk behandling af grundene til at udvide datamaterialet frem til 1930 med 15 banksammenbrud i forhold til Mordhorst's oversigt samtidig med at 4 rekonstruktioner udelades. Især når forfatteren selv på et ret sent tidspunkt i afhandlingen (note 666) fjerner 6 observationer fra sin opgørelse med henvisning til, at der her ikke er tale om egentlige sammenbrud.

Den noget upræcise tidsdatering af banksammenbruddene i bogens appendix leder frem til et andet men nok så væsentligt spørgsmål. Hvad er det egentlig tidsdateringen måler? Dette spørgsmål gøres desværre ikke til nogen selvstændig behandling i afhandlingen, hvilket er beklageligt, for hvis forfatteren havde gjort sig klart, at han registrerer sluttidspunktet for et kriseforløb, ville han nok have draget en anden konklusion af sit datamateriale.

Men selv om man godtager, at de angivne datoer for banksammenbrud kan anvendes som en indikator for bankkrisens forløb, er det dog tvivlsomt om det tredelte faseforløb, som forfatteren opstiller, er heldigt. Optegnes eksempelvis likvidationerne nummereret efter deres indtræden i et koordinatsystem med tiden ud af den anden akse vil observationerne fordele sig pænt langs en ret linie 1920-28. Materialet giver derfor snarere grundlag for at konkludere, at banklikvidationer i denne periode forekom regelmæssigt hvert kvartal uanset konjunkturer og økonomiske politik. Herefter kom der efter en pause på nogle år en ny periode med likvidationer, hvor tiden igen synes at være den afgørende forklarende variabel. Tilsvarende er der heller ikke for overtagelserne og rekonstruktionerne meget, der tyder på et forløb som følger det tredelte faseforløb, som forfatteren opererer med. Her synes der snarere at være tale om en særlig periode frem til midten af 1922, hvorefter forløbet

stabiliseres frem til 1930. Der er derfor behov for en yderligere analyse af datamaterialet før der drages håndfaste konklusioner om den danske bankkriseudvikling, men her har Per H. Hansen med sin disputats tilvejebragt et meget værdifuld grundlag, som den fremtidige forskning kan drage fordel af.

Kilder: Kirsten Mordhorst: Bankrekonstruktioner og banksammenbrud 1920-30. *Bilag til dansk pengehistorie*, København 1968, s. 114-55.

Niels-Henrik Topp, lektor dr.polit.  
Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

### **Tom Elfring, Hans Siggaard Jensen, Arthur Money, red., Theory Building in the Business Sciences**

København: Handelshøjskolens Forlag, 183 p.

Nærværende bog er en samling af bidrag til den anden EDAMBA summer school, afholdt i Belgien 1993. Den er nummer to, idet der tidligere er blevet udgivet en publikation med titlen, *European Research Paradigms in Business Studies*, fra EDAMBA's summer school (der er ligefrem nu en »The EDAMBA Book Series«). Den bestod, som også nærværende bog, af bidrag forfattet af Ph.d.-studerende fra europæiske business schools.

Jeg anmeldte den første EDAMBA-bog i et tidligere nummer af *Økonomi og Politik*, og var da særdeles kritisk overfor både indhold og form: bidragene havde ikke den rette tyngde, og der var ingen klar idé med bogen. *Theory Building in the Business Sciences* er en del stærkere på den indholdsmæssige side. Ikke mindst bogens første og lange essay af Tom Elfring og Henk Volberda, »Schools of Thought in Strategic Management« må roses: der er tale om den mig bekendt bedste systematiserende diskussion af moderne teori om virksomhedsstrategi.

Der er også et fint essay af John Symons (»Realism: Recapturing the Middle Ground«) om den videnskabssteoretiske retning, realisme, som ikke bare er velskrevet og informativt, men også særdeles velkommen i en tid, hvor dekonstruktivisme, post-modernisme og andre anti-realistiske ideer har alt for meget vind i sejlene, og hvor man



ustandselig hører mere eller mindre sofistikerede varianter over slagord som »der er ingen sandhed«, »der er ingen objektiv virkelighed«, etc., etc.. Hvis det virkelig er tilfældet, er det mindste (og logiske) fortalerne for disse retninger kan gøre, da at klappe i og ikke delagtiggøre os andre i deres endeløse (men trivielle) »conversation«.

Hvor velkomment Symons' indlæg end er, er et problem med det, at det slet ikke, bortset fra 4-5 linier i konklusionen, relaterer til erhvervsøkonomi. Et andet eksempel på, at der ikke er nogen klar idé med denne essaysamling er inddragelsen af et indlæg om Jamaicas valutahistorie (Philip Baker, »Revisting Jamaica's Exchange Rate Regime«). Det er ret gådefuldt, hvad dette essay egentlig skal i bogen.

Nu hedder bogen *Theory Building in the Business Sciences*, og på den baggrund kan det nok forundre, at der stort set ingen inddragelse sker i bogen af økonomisk teori. Netop den moderne økonomiske teori -- hvormed menes informationsøkonomi, moderne industriøkonomi, neo-institutionel økonomi, med mere -- påvirker i voksende grad erhvervsøkonomien (både organisation, regnskab, afsætning og strategi), en udvikling, som vi er mange, der hilser velkommen. Én af redaktørerne, Hans Siggaard Jensen, skriver i bogens »Introduction«, at »If we continue to model the business science on either the natural sciences or on social sciences of the type exemplified by political economy, then we simply misconstrue what it is we are doing«. Nu er det ikke helt klart, hvad der menes med »political economy« -- det er et begreb som vist ingen, bortset fra marxister, har brugt de sidste 100 år. Men hvis der menes »economics«, altså økonomisk teori, er der på ovennævnte baggrund al mulig grund til at protestere.

De sidste snart tyve år har set en tiltagende inddragelse af den moderne økonomiske teori i erhvervsøkonomien. Der er ikke tale om den økonomisk-teoretiske stråmand, fuldkommen konkurrence-modellen, men om sofistikerede, dynamiske modeller, med imperfekt og asymmetrisk informerede agenter, hvor en lang række erhvervsøkonomiske problemstillinger kan modelleres og undersøges under en række skiftende antagelser og med betydelig stringens. Virksomhedsstrategi, organisation og regnskab er eksempler på grund-

læggende erhvervsøkonomiske discipliner, hvor den økonomiske teori er på meget hastig fremmarch, og hvor den giver løfter om at kunne forene en række hidtil separate erhvervsøkonomiske områder under en mere enhedslig forståelsesramme. Netop på den baggrund er det mærkeligt, at man udgive en bog med titlen »Theory Building in the Business Sciences« og bestående af 9 essays, hvoraf ikke ét kommer ind -- ikke engang kritisk -- på den revolution som inddragelsen af den nyere økonomiske teori betyder i erhvervsøkonomien.

Afslutningsvis er det på baggrund af den foregående kritik dog nødvendigt at bemærke, at dette ikke er en ligegyldig eller undværlig publikation, som jeg syntes den første udgivelse i EDAMBA-serien var det. Der er klart sket et kvalitetsløft med denne anden udgivelse. Det giver positive forhåbninger med hensyn til en eventuelt kommende tredje udgivelse i serien.

Nicolai J. Foss

Institut for Industriøkonomi og Virksomhedsstrategi Handelshøjskolen i København

### **Peter Kragh Jespersen: »Bureaukratiet – magt og effektivitet«**

Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1996, 216 sider. Pris 285,00

Enhver, der har undervist i forvaltningspolitologi eller forvaltningslære, ved, at der er et underskud på velegnede og fortsat aktuelle bøger af danske forfattere.

Der er for lidt incitament til at skrive disse. Markedet er lille og meriteringsværdien er mindre end ved andre typer arbejder. Opgaven er på den anden side meget vanskelig. I mangel af gode bøger må stoffet så ofte sammenstyckes i kompendier med alle de ujævnheder, overlappinger og huller det indebærer. Og man lægger ofte lidt organisations-teori ind, som ikke er specielt bearbejdet i forhold til offentlig forvaltning i Danmark. Det er derfor særdeles prisværdigt med en bog til undervisningsformål. Man griber begærligt bogen for at se om den kan opfylde det umiskendelige behov.

Kragh Jespersens start virker tiltalende. Forfatteren går ud fra, at der er stor forskel på bureaukratier i



store industrivirksomheder og statslige bureaukratier. Statslige bureaukratier er placeret i et helt andet overordnet styresystem og underlagt mere sammenfattede krav fra omverdenen. Forfatteren ønsker at genoplive ældre bureaukratiteoris interesse for bureaukratiets magtposition og spørgsmålet om legitimeringen af bureaukratiets virksomhed. En ensidig interesse for forvaltningens effektivitet ønsker forfatteren at undgå. Denne anmelder bliver opløftet af sådanne indledende bemærkninger. Men anmelderen bemærker sig samtidig, at Kragh Jespersen er noteret som lektor i *organisationsteori*. Ikke i forvaltningspolitologi, hvad der ville have rejst flere håb om, at forfatteren kunne leve op til sine politologiske ambitioner.

Når forfatteren tager udgangspunkt i termen bureaukrati og ikke i termen forvaltning er det fordi han ser rygterne om bureaukratiets snarlige død for stærkt overdrevne. Forfatteren synes her at bygge sin forståelse af bureaukrati på Max Weber. Men han mener, at den weberianske opfattelse må revideres i lyset af en række ændringer i bureaukratiets omverden efter Webers død. Denne diskussion fortaber sig dog lidt efterhånden som bogen skrider frem.

Bogen indeholder efter de indledende programerklæringer et velstruktureret afsnit om klassisk bureaukrati-teori. Naturligt nok trækkes Max Weber i forgrunden og det velkendte stof gives i en isoleret betragtning en udmærket behandling.

Det følgende kapitel giver en oversigt over vigtig senere organisationssociologisk forskning. Forfatteren skal her roses for sin brede orientering og for at være opmærksom på andet end amerikansk forskning. Alligevel kan man ikke nægte, at denne bog ligner så mange andre ved overvejende at bygge på amerikanske studier. Man finder iøvrigt meget interessant i dette kapitel – især i en isoleret betragtning. Men der er også stof, som er vanskeligt at syntetisere. Kapitlet forekommer mindre pædagogisk skrevet og struktureret end afsnittet om Weber. Måske fordi man ikke så let som for Weber-gennemgangens vedkommende kan finde skabeloner i talrige tidligere bøger. Det sker, at forfatteren falder tilbage på at gennemgå en række forskeres studier et for et på en forholdsvis mekanisk måde.

De omtalte to kapitler er bogens vigtigste såvel kvalitativt som kvantitativt. De har mange gode enkeltheder, men i al fald denne læser følger efter disse kapitler, at bogens overordnede arkitektur ikke står tilstrækkelig klart.

Det påfølgende kapitel behandler spørgsmålet om bureaukratiets legitimitet og effektivitet. Men karakteristisk nok anvendes termen forvaltning nu alligevel mere og mere – er bureaukratiet alligevel ved at svækkes?

Så følger et kapitel om »forvaltningens organisatoriske strategier«. Her behandles den korporative forvaltning, den planlæggende forvaltning og »management, decentralisering og markedsstyring som strategi«. Efter min smag er den korporative forvaltning for kortfattet behandlet. Bogen kan utilsigtet give de studerende et indtryk af, at det ikke længere er så aktuelt et spørgsmål. Oplagte muligheder for at trække retsstatslige-, demokratiske- og magtmæssige perspektiver op i forbindelse med den planlæggende forvaltning forsømmes. Diskussionen af reformbestrebelserne fra slutningen af 1970'erne er flimrende, som bestrebelserne selv har været det.

Bogen slutter med en opsummering og nogle spekulationer om forvaltningen i fremtiden i en essayistisk stil. Her er interessante, men meget kortfattede kritiske tanker vendt mod aktuelle strømninger.

Bogen er i sin helhed ikke uden begrænsninger og lyder. Forvaltningen kunne godt i højere grad være anskuet i hele det politiske systems perspektiv. Spørgsmålet om forvaltningens udformning i lyset af forskellige demokrati-opfattelser kunne have været en måde at øge bogens forvaltningspolitologiske værdi på. Bemærkelsesværdigt er det vel også, at forvaltningens internationalisering er svær at øjne i bogen. Til bogens begrænsninger hører også, at den ikke indfrier forfatterens løfter om at behandle bureaukratiet i en dansk kontekst. Forfatteren har næsten intet vedrørende dansk bureaukratis historiske udvikling. Han forsømmer at trække på det danske forvaltningshistoriske projekt. I det hele taget er det så som så med følsomheden overfor særlige danske institutionelle og statskulturelle forhold. Der er forbavsende få henvisninger til visse dele af dansk politologisk forvaltnings-



forskning. Således den århusianske som ellers kunne have styrket magtperspektiveringen. Talrige detaljer kalder iøvrigt på både positive og negative kommentarer, men dem må jeg af pladshensyn udelade. Men alt i alt virker bogen for meget som en – ganske vist god og grundig – redigering af en samling undervisningsnoter. En strammere og klarere disponering og mere stringens ville være ønskelig.

Hvis bogen har en styrke, så ligger den først og fremmest i at den trods alle mangler nogle steder *begynder* en samtænkning af politologiske og organisationssociologiske perspektiver. Bogen har uden tvivl sikret sig plads som en del af de kommende års undervisningspensum rundt omkring på de højere læreanstalter.

Den skal anerkendes for ambitionen om at medvirke til at vende den udvikling, som vistnok efterhånden har ført almindelig organisationsteoretisk litteratur (først og fremmest baseret på managementorienterede studier af privat amerikansk erhvervsliv) rigeligt meget ind i dansk undervisning om offentlig forvaltning. Men den ambition kunne den godt have levet bedre op til. Bogen skal suppleres med mere *dansk* empirisk og historisk forvaltningspolitologisk forskning. Bogen er ikke bedre end at andre forfattere eller forfatteren selv meget gerne måtte prøve at overgå den. Hvad der først og fremmest kunne anbefales er en placering af stoffet i en mere ekspliciteret ramme af fx demokratiteoretisk karakter. For at indfri bogens løfter skal man nok i højere grad være rustet som politolog og dertil bygge på et stort empirisk og historisk kendskab til dansk forvaltning ved *siden* af det kendskab til organisationsteori, som forfatteren har. Det *er* en stor mundfuld. Hvor ville det dog være herligt om der var nogen, der havde råd, tid og kræfter til at tygge den.

Tim Knudsen, lektor  
Institut for Statskundskab, KU

### **Finn Hansson & Kurt Aagaard Nielsen (red.) Dansk sociologis historie. Et politiseret fag gennem brud og kontinuitet**

Forlaget Sociologi. København 1996. 440 sider, kr. 250,-. Bogen forhandles gennem Frydenlund Grafisk, tlf. 33 93 28 94.

Formålet med denne antologi er at give et billede af dansk sociologis faglige og institutionelle historie og moderne faglige bredde. Antologiens forfattere har fået den opgave, »at skrive en periodefremstilling, der som minimum skulle præsentere centrale sociologiske produktioner og forskningsområder, synliggøre samfundsmæssige og sociale kontekster for sociologisk forskning (og undervisning) og give nogle personlige bud på bærekraften i forskellige forskningsaktiviteter« (s. 7). Man har valgt at gennemgå den universitære og den anvendte sociologi kronologisk i perioden op til 1950, 1950-70, 1970'erne og 1980'erne. Med institutionslukningerne på Københavns Universitet i 1986 blev den universitære sociologi et spørgsmål om fremtidsforhåbninger og -vurderinger, som præsenteres i form af en kommenteret rundbordssamtale. Bogens målgruppe er »sociologisamfundet« [læs: sociologforeningens medlemmer, jfr. s. 307] og andre med interesse i teorihistorie og fagudvikling (s. 8). Hvorledes realiseres disse intentioner så?

Dansk sociologi er afgrænset til »sociologiske kraftcentre for en faglig udvikling og fornyelse« (s. 10), nærmere betegnet det institutionelt forankrede sociologiske akademiske miljø omkring Sociologisk Institut og Kultursociologisk Institut. Finn Hansson og Kurt Aagaard Nielsen sætter i *kap. 1* fokus på de brud og kriser, som har præget faget, og som iflg. forfatterne skal ses som indikatorer på sociologiens samfundsrelation og den samfundsmæssige konteksts ofte »voldelige« indgreb i fagets udviklingshistorie (s. 13). Dermed lægger de i antologien op til et alternativ til en idéhistorisk betonet historieskrivning. I gennemgangen af sociologiens krise og dansk sociologis krise skitseres forskellige forklaringer på, »hvorledes det kunne gå så galt«, at de sociologiske institutter blev dekretet lukket i 1986 (s. 28). »Opbrud og kriser som givne samfundsmæssige vilkår og rammer for produktionen af videnskabelige viden, herunder også sociologien« (s. 19) ser forfatterne som én



vigtig dimension i de paradigmekriser, der ikke blot har ramt dansk sociologi, men også præget den internationale sociologi siden 1960'erne. En anden vigtig dimension er, »hvorledes sociologien selv reflekterer disse forhold og udvikler egne handlingsstrategier i forhold til disse vilkår« (s. 20). Baggrunden for dansk sociologis specifikke problem og institutionslukningen belyses efterfølgende i kapitlerne 4-7. Heine Andersen fremstiller i *kap. 2* på en meget indsigtsgivende måde dansk sociologis videnskabshistorie og selvforståelse set i et bredere videnskabsteoretisk perspektiv. Sociologisk relevant samfunds forskning og kun i yderst begrænset omfang sociologi kendetegner de forudgående århundreders danske samfunds forskning. Dette viser Torben Agersnap i en imponerende omfangsrig oversigt over denne forsknings bidrag til dansk sociologi 1700-1950 på baggrund af træk af samfundets udvikling i perioden (*kap. 3*).

Grænselinjen til den moderne sociologi i Danmark sættes ved begyndelsen af 1950'erne, hvor der oprettes magister-studium i sociologi ved Københavns Universitet. Bjarne Andersson & Andrzej Dabrowski bidrager med en detaljeret og veldokumenteret fremstilling af de interessekonflikter, der prægede sociologiens akademiske, administrative og kommercielle områder, og som førte til oprettelse af Sociologisk Institut og Socialforskningsinstituttet samt anvendt sociologi som konsulentvirksomhed (*kap. 4*). Det lykkes Lise Drewes Nielsen at anlægge en velskrevet og veldokumenteret kvalifikationsanalytisk vinkel på; hvorledes den del af sociologien, der havde sit udspring i studenteroprøret, udviklede sig til en profession i løbet af 1970'erne (*kap. 5*). Udviklingen i sociologernes kompetence i forhold til at anvende sociologien i en erhvervssammenhæng beskrives ud fra aktiviteter i studiemiljøet på Sociologisk Institut (Københavns Universitet), i Dansk Sociologforening, samt i Industri- og arbejds sociologien.

Idé- og paradigmebruddenes sociologihistorie 1970-86 fortælles af Jørn Falk og Allan Madsen, der først på en bidsk og vildt ironiserende måde behandler den scientistiske sociologis udvikling på Sociologisk Institut set fra den kultursociologiske sidelinje. Dernæst kommer turen til den hermeneutiske sociologis mangfoldighed og metodologiske hedonisme på Kultursociologisk Institut, hvor forfatterne har en lang og meget omfattende gen-

nemgang af personer og rapporter på Kultursociologi. Som helhed betragtet er *kap. 6* en engageret, indsigtfuld og meget detaljeret gennemgang af den faglige udvikling indenfor og udenfor de to sociologier i de pågældende år. Det er forfatterens perspektiv, at de to polycentriske oligarkier – Svalastoga-klanen med den scientistiske sociologi oprettet 1950 og Goldschmidt-klanen med den hermeneutiske kultursociologi (oprettet 1964) begge i følge myten blev indhentet af studenteroprøret og de studiefrustrerede studerende og en fagkritik, der endte med to professorløse fag, og som med tiden udmøntede sig i adhocratier. »Alle parter var præget af, at når det gælder kampen om den symbolske magt, lurer manikæismens letfattede univers altid lige om hjørnet« (s. 235). Udviklingen efter 1968 gik i retning af endegyldigt sammenbrud af den klassiske lærestolsinstitution ved de sociologiske fag (s. 263). Det er et ganske underholdende kapitel og en imponerende udtømmende indsats. Men ambitionen om at få det hele med – også historie og områder, der er beskrevet i forudgående kapitler – gør læsningen af kapitlet til en ørkenvandring (*kap. 7*).

På baggrund af de foregående kapitler virker Kurt Aagaard Nielsens og Finn Hanssons skitse af det faktiske hændelsesforløb 1980-91 omkring lukningen af de to sociologiske institutter visse steder som en unødigt gentagelse (*kap. 7*). Betydningen af den datateknologiske udvikling for socialforskningen i 1960'erne og for, hvad velfærdsstatens nye former for politikudvikling i 1980'erne har betydet for sektorforskningen redegør Kjeld Høgsbro kortfattet og præcist for i *kap. 8*.

Antologiens afsluttes med »90'ernes sociologi: På vej imod en ny stor fortælling?« (*kap. 9*), der er et sammendrag af en indforstået rundbordssamtale mellem 7 sociologer. Samtalen skal bl.a. udfolde sig omkring udviklingen i sociologiens kritiske sigte og periodens stigende interesse for forskning i velfærdsstatslige problemer (s. 344). På trods af denne ikke nærmere begrundede formålsangivelse, virker samtalen diffus og kunne være udeladt, idet den ikke bidrager til nogen ny indsigt eller overblik i forhold til de foregående kapitler. *Bilag A*. »Sociologiske og kultursociologiske afhandlinger frem til 1994. En statistisk oversigt over afhandlingernes fordeling på emneområder og år« er udarbejdet af Jan Kirstein, og *bilag B*: »Forfat-



teroplysninger« og »*Nyere Dansk Sociologisk Litteratur – udvalgt fra referencer i antologien*« samt et »*Navneregister*« står Finn Hansson og Kurt Aagaard Nielsen for.

Bogens fortjeneste er, at det er lykkedes at give en detaljeret oversigt over den del af dansk sociologis institutionelle og forskningshistorie, der er knyttet til de egentlige sociologiske institutter, og den kreds, der var tilknyttet disse nu nedlagte institutter. Dog er fremstillingen af den indholdsmæssige side af 1960'ernes sociologi ved Sociologisk Institut mangelfuld, idet den er reduceret til nogle holdningstilkendegivelser over for positivistisk sociologi samt nogle personfikseringer, og dette lader den nysgerrige, uindviiede læser i stikken. Ligeledes fremstår perspektivet »sociologiens samfundsrelation og den samfundsmæssige konteksts ofte »voldelige« indgreb i fagets udviklingshistorie« (jfr. kap. 1) ikke indlysende klart i de noget aktørfokuserede kapitler. Endelig skal det nævnes, at der er mange unødige gentagelser i bogen. Som helhed betragtet er der dog tale om en redelig fremstilling, hvis sproglige formidling dækker hele registret fra sagligt nudansk til sociologisk terminologi og selvhøjtidelig ironiserende billedsprog med adresse til de i forvejen indviiede. Hvorvidt antologien har

nogen interesse for folk uden for det snævert definerede sociologsamfund og for andre »end de, der var med«, er et åbent spørgsmål. Kapitlerne, der omhandler dansk sociologi set i relation til videnskabsteoretiske strømninger (kap. 2), samfundsvidenskabernes etablering (kap. 3) og kvalifikationsanalyse af et fags professionalisering (kap. 5) samt sektorforskningens metodologi set i relation til teknologisk udvikling (kap. 8) kan interessere andre end sociologer. De specifikke redegørelser for dansk sociologi i perioden 1950-90 repræsenterer hver især en imponerende arbejdsindsats i form af dokumentationer, der belyser forskellige aspekter af et hændelsesforløb omkring et fags tilblivelse og fald, og det er en prisværdig indsats fra redaktørernes side, at dette materiale samles i ét værk. Man kan imidlertid stille spørgsmålstejn ved dets værdi for andre end bogens egentlige målgruppe. En kortfattet sammenfatning af, hvad der var de væsentligst kendetegn ved dansk sociologis historie i den pågældende periode, f.eks. i form af en sammenfatning på engelsk og et emneregister kunne have gjort bogen mere læsevenlig for et bredere publikum.

Kirsten Thomsen, mag.scient.soc. (1969), lektor  
Institut for Statskundskab, Københavns Universitet